

Çağdaş Amerikan Dış Politikasında Machiavellici Eğilimler: Politik Aldatma, İmaj ve Irak Savaşı

Machiavellian Tendencies in Contemporary American Foreign Policy: Political Deception, Image and Iraq War

Gökhan OĞUZ*

Öz

Siyasi düşünceler tarihinin en tartışmalı isimlerinden biri olan Niccolo Machiavelli'nin siyaset anlayışında politik bir araç olarak aldatma ve bununla ilişkili olarak imaj, önemli bir işlev ve konuma sahip bulunmaktadır. Bu çalışmada Machiavellici siyaset teorisinin bu yönü bağlamında, çağdaş Amerikan dış politikasının Machiavellici eğilimler taşıyıp taşımadığını tespit etmek üzere, Amerikan dış politikasının söylemsel inşasında Soğuk Savaş ve sonrası dönemde kullanılan söylemsel araçlar ele alınmaktadır. Böylelikle Machiavelli'nin politik eyleme ilişkin görüşlerinin günümüz dünyasındaki geçerlilik düzeyinin ve çağdaş siyasi olgu ve olayları anlama ve anlamlandırmada sunduğu imkânın da değerlendirilebileceği bir zemin elde edilmektedir. Çalışmada Irak Savaşı, söz konusu araçlar vasıtasıyla işletilen söylemsel mekanizmanın kullanım durumunun ve başarı performansının sınanacağı bir örnek olay olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Amerikan Dış Politikası, Machiavelli, Politik Aldatma, İmaj, Irak Savaşı

Abstract

Deception as a political tool and image that concerns this occupy an important position and function in the political understanding of Niccolo Machiavelli, who is one of the most controversial figures in the history of political opinions. In this research, discursive tools used in the period of Cold War and its aftermath for the construction of discourse in American foreign policy will be explored in the context of the related sides of Machiavellian political theory in order to determine whether the contemporary American foreign policy carries Machiavellian tendencies. Therefore, it will be possible to evaluate the degree to which Machiavelli's opinions on political actions are valid in today's world and the opportunity they offer to understand and give meaning to the contemporary political facts and actions. In the research, Iraq War as a sample event will be treated to test the extent of using discursive mechanism being operated through tools under discussion and its success performance.

Keywords: Contemporary American Foreign Policy, Machiavelli, Political Deception, Image, Iraq War

* Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, goguz@nku.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4894-0846

Giriş

Siyasi düşünceler tarihini bir araştırma alanı olarak salt geçmişin incelenmesi olmaktan çıkaran nokta, tarihsel süreç içerisinde farklı düşünürler tarafından ele alınan meselelerin yalnızca geçmişe ait olmayıp çağdaş dünyada da varlıklarını devam ettirmesidir. Her ne kadar düşünürler kendi kronolojik dönemleri itibarıyla ve kendi sosyolojik ve politik bağlamları içinde düşünce üretiminde bulunmuşlarsa da, günümüzde halen düşünceleri üzerinde inceleme, araştırma ve yorumlarda bulunulması, söz konusu düşüncelerin ve dolayısıyla bu düşünceleri üretenlerin kendi dönemlerini aşan etkiler doğurduklarının bir göstergesidir. Bu bağlamda, çağdaş siyaseti, siyasi olgu ve olayları anlama ve anlamlandırmada geçmişin siyasi düşünce birikiminden ne ölçüde yararlanılabileceği önemli bir konu olarak belirmektedir. Tersinden bakıldığında geçmiş siyasi düşünürlerin üretimlerinden günümüzün sorunlarını anlama ve anlamlandırmada yararlanılabilir olması, onları geçmişin malzemeleri olmaktan çıkarmakta ve bugün için de anlamlı kılmaktadır. Bu çalışmayı motive eden temel husus da Machiavelli'nin siyaset teorisi üzerinden böylesi bir yararlanılabilirliğin imkânını ve verimini ortaya koymaktır. Belirtilmesi gereken önemli bir nokta, böylesi bir girişimin, Machiavelli'nin siyaset teorisinin bütününe değil onun siyaset anlayışında politik aldatma ve bununla ilişkili olarak imajın yeri ve işlevinin referans alınmasıyla sınırlı tutulacağıdır. Söz konusu gayeye yönelik olarak çalışmanın birinci bölümünde Machiavelli'nin siyaset anlayışının özgünlüğü, bu özgünlüğün önemli bir boyutu olarak durumsallık ve bu durumsallığın uzantısında politik aldatma ve imajın onun siyaset anlayışındaki konumu ve fonksiyonu ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, birinci bölümdeki kapsamla sınırlı olarak Machiavellici siyaset teorisinin çağdaş siyaseti anlama ve anlamlandırmaya ilişkin sunduğu imkânın sınanabileceği bir olgu olarak çağdaş ABD (Amerika Birleşik Devletleri) dış politikasının söylemsel inşasında izlenen stratejiler ve başvuru araçları incelenecektir. Söz konusu unsurların önemi, ABD'nin imaj üretim faaliyetinin kurucu unsurları olmalarında yatmaktadır. Kapsam olarak Soğuk Savaş ve sonrası dönemde kullanılan söylemsel araçlar dikkate alınacak ve çalışmanın amacıyla sınırlı olmak üzere bu söylemsel araçlardan sadece kullanımı süreklilik arz eden birkaçı, bu sürekliliği göstermek üzere farklı zaman ve mekân kesitlerinden örneklerle ele alınacaktır. Bu girişimde, ağırlıklı olarak, ABD politikalarına yönelik olarak ifşa edici tespitleriyle tanınan Noam Chomsky'nin çalışmalarından yararlanılacaktır. Böylelikle söylemsel inşası bağlamında ABD dış politikasının Machiavellici yönelimler taşıyıp taşımadığının değerlendirilebileceği bir zemin elde edilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Irak Savaşı, ikinci bölümde ortaya konulan ve incelenen söylemsel araçların kullanım durumlarının değerlendirileceği, yani bu araçlara başvurunun yinelenip yinelenmediğinin sınanacağı bir olay olarak ele alınacaktır. Bu doğrultuda, ABD'nin Irak Savaşı'nı ve bu savaş bağlamında kendi pozisyonunu dünyaya takdim etme biçiminin, bir diğer deyişle ürettiği imajın etkinliğini değerlendirebilmek için, savaşa dair ileri sürülen gerekçelerin doğrulanma düzeyleri ve hem kendi hem de uluslararası kamuoyunda konuya ilişkin oluşan tepkiler incelenecektir. Sürekliliğin tespitine odaklanan çalışmanın problematiği uyarınca,

savaşın karar alıcılarının inançlarına, dünya görüşlerine, güdülerine odaklanan tahliller analiz çerçevesinin dışında bırakılacaktır.

Sonuç bölümünde, çalışmadan çıkarılan sonuçlara ve değerlendirmelere yer verilecektir.

1. Machiavelli'nin Siyaset Teorisinde Aldatma ve İmaj

Machiavelli'nin siyaset teorisinde aldatmanın işgal ettiği konumu anlamak ve anlamlandırabilmek için, öncelikle onun siyasete yaklaşımının veya siyaset anlayışının özgünlüğünün bilinmesi gerekmektedir. Burada amaç, Machiavelli'nin siyaset teorisini genel olarak ve bütün yönleriyle incelemek olmadığından, aldatmanın politik bir araç olarak kullanılmasının düşünsel zemininin anlaşılmasını sağlayacak ölçüde söz konusu özgünlük ele alınacak ve ardından yine onun siyaset teorisinde merkezi bir konumu olan imaj meselesinin önemi üzerinde durulacaktır.

1.1. Machiavellici Siyaset Anlayışının Özgünlüğü

Machiavelli'nin en ünlü eseri olan Hükümdar, hükümdarlar için yazılan tavsiye kitaplarını içeren, köklü bir edebi geleneğin içerisinde yer almaktadır. On üçüncü yüzyılda Thomas Aquinas ve (Romalı Giles adıyla bilinen) Aegidius Romanus tarafından kaleme alınan ve ortaklaşa olarak her ikisi de Hükümdarlık Yönetimi Üzerine (De Regimine Principum) başlığını taşıyan eserler, bu geleneğin en bilinen örneklerindedir. Her iki eser de geleceğin yöneticilerine yol göstermeyi amaçlayan birer kılavuz niteliğindedir. Bu doğrultuda, Hükümdar'ın konusu da devlet yönetme sanatıdır (King, 2011: 117). Her ne kadar Machiavelli'nin Hükümdar'ı, hükümdarlara yazılan tavsiye kitapları geleneği içerisinde yer alsa da, içeriği itibarıyla, Machiavelli'yi köklü bir şekilde bu gelenekten farklılaştıran ve onu kendisinden önceki siyaset felsefesinden radikal bir biçimde ayırıştıran düşünceler içermektedir. Machiavelli'nin siyaset anlayışının özgünlüğünü oluşturan temel nokta ise onu siyasi düşünceler tarihinin en tartışmalı isimlerinden birisi yapan söz konusu düşünceler ve yaptığı tavsiyelerden ziyade bu düşünce ve tavsiyelere temel teşkil eden yaklaşımıdır.

Machiavelli'nin öncesindeki ve çağdaşı olan yazarlar, hükümdarlara verdikleri tavsiyelerde ahlaki olan ile yararlı olan arasında bir ayrım gözetmemişler, en büyük hedeflere ulaşmak isteyen bir hükümdarın geleneksel olarak ahlaken erdem kabul edilen niteliklere sahip olması gerektiği şeklinde bir görüş ortaya koymuşlardır (Skinner, 2002: 57-59). Buna karşın Machiavelli (1998: 177), kendi yaklaşımını ifade etmek üzere, eşyanın realitesine bağlı kalma tercihini açıkça ortaya koymuştur. Bunun anlamı ise hükümdarların eylemlerine geleneksel ahlaki erdemlerin yerine, durum ve şartlar neleri gerektiriyorsa onların rehberlik etmesidir. Ahlaki bir esnekliğe tekabül eden böyle bir hareket tarzı ise durumsallığı Machiavellici siyaset anlayışının özgün yönü olarak ön plana çıkarmaktadır.

1.2. Machiavellici Siyaset Anlayışı ve Durumsal Yaklaşım

Çağdaş siyaset teorisinin başlıca ilgi konusu olan husus, siyasal pratiğe hangi ilkelerin yön vermesi gerektiğinin ya da böylesi ilkelerin olup olmadığının belirlenmesidir (Grant, 2008: 3). Machiavelli ise her durumda başarıya ulaştırılan sabit bir ilkeler dizisi olduğu önermesini kabul etmez (Ledeen, 2003, 56). Dolayısıyla önemli olan nokta, politik eylemin, içinde gerçekleştiği koşulların durumudur. Bu bağlamda Louis Althusser (2003: 384)'in dikkat çektiği bir noktaya işaret etmekte yarar vardır. Machiavelli, gerek Hükümdar'da gerekse Konuşmalar'da Antikçağ siyasetinden yoğun bir biçimde söz etmekte ve o dünyadan çok sayıda örneğe başvurmaktadır. Ancak onun sözünü ettiği, Antikçağ'ın önemli siyasi teorisyenlerinden, Hristiyan siyaset geleneğinden ya da hümanistlerin idealizmlerinden ziyade, pratik siyasetin antikçağıdır. Althusser'in işaret ettiği bu nokta, Machiavelli'nin, siyaset ve geleneksel ahlaki erdemler arasındaki ilişkiye dair yaklaşımıyla tutarlılık içerisindedir.

Machiavelli, hükümdara sistematik olarak ahlaksız davranışta bulunma tavsiyesinde bulunmamıştır. Onun için önemli olan, şartların neyi gerekli kıldığıdır. Kendi deyişiyle (Machiavelli, 1998: 177), “yerini korumak isteyen bir hükümdar, her zaman iyi olmamayı ve gerektiği zaman iyi, gerektiği zaman kötü olmayı öğrenmelidir.” Sözgelimi akıllı bir hükümdar, sözünü tutması durumunda zarar göreceğini fark ederse bu sözü asla yerine getirmemelidir. Çünkü şartlar değişmiş ve onu bu sözü vermeye iten sebepler ortadan kalkmıştır (Machiavelli, 1998: 193).

Quentin Skinner (2002: 81)'in tespitiyle, Machiavelli'nin yaklaşımında, kentsel ihtişam için her şeyi yapma olarak ifade edilebilecek bir hareket tarzı, siyasi liderliğin en önemli özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Belirtilen amaca yönelik olarak girilen eylemlerin, özerli itibarıyla iyi ya da kötü olmaları ise bir önem taşımamaktadır. Machiavelli (1998: 197)'nin ifadesiyle, “hükümdarın eylemleri söz konusu olduğunda geçerli olan şey sonuçtur.” Hükümdar, düşünmesi gereken tek şey olan, hayatını ve devletini koruma amacını gerçekleştirdiğinde bu amaca yönelik kullandığı tüm araçlar herkesçe kabul görecektir ve övgüye değer bulunacaktır. Böylelikle aldatma, hile, yalan, ikiyüzlülük gibi araçlar da gerekli olmaları durumunda kullanılabilmelerine imkân veren teorik bir çerçeveye, aynı zamanda Machiavellici siyaset anlayışı doğrultusunda bir meşruiyet zeminine kavuşmaktadır.

1.3. Machiavelli'nin Siyaset Anlayışında İmaj

Machiavelli'nin siyaset anlayışında aldatmanın, hile yapmanın, onun kullandığı metaforla tilki gibi davranmanın sonuç verebilmesi için kesinlikle gerekli olan bir şey vardır. O şey, tilki doğasını örtmede, olduğundan farklı görünmede ve düşüncelerini gizlemede ustalaşmaktır. Bu beceri bir sanat olarak nitelendirilir ve bu sanata kusursuz bir şekilde sahip olmak gerekir (Machiavelli, 1998: 194). Bu bağlamda, bir hükümdarın iyi olarak değerlendirilen özelliklerin tümüne birden sahip olması zorunlu değildir; ancak bunların tümüne birden sahipmiş gibi görünmesi zorunludur (Machiavelli, 1998: 195). Dolayısıyla temel vurgu, hükümdarın gerçek hüviyetinin

ne olduğundan çok, nasıl görüldüğü, yani imaj üzerinedir. Bu noktada, nefret edilmek ve hor görülme, hükümdarın kaçınması gereken en önemli tehlikeler olarak belirir (Machiavelli, 1998: 184-185). Ancak bu tespit, hükümdarın, gerektiğinde, kötücül olarak nitelendirilen yöntemlere başvuramayacağı ya da başvurmaması gerektiği anlamına gelmemektedir. Hükümdarın dikkat etmesi gereken husus, konumunu tehlikeye düşüreceğinden ötürü, kötü bir şöhrete sahip olmamaktır. Bu durumda yapılması gereken şey, kötücül yöntemlere başvurulsa bile, kötü görünmenin engellenmesi, imajın zarar görmesinin önüne geçilmesidir (Skinner, 2002: 65-66).

Machiavelli (2008: 355)'ye göre, "hükümdar, kamuoyunu karşısına almaktan sakınmalıdır". İmaj ise, kamuoyu desteği açısından önemli bir faktördür. Öyle ki, zorunluluk gereği yaptıkları edimlerden bile mutlaka bir kazanç elde eden insanları akıllı olarak niteleyen Machiavelli (2008: 179)'nin yaklaşımıyla bir hükümdar, mecbur olduğu için yaptığı bir şeye dahi iyilikseverlikten yapıyormuş görüntüsü vermelidir. Roma senatosunun askerlere kamu kaynaklarından maaş ödenmesi kararı, söz konusu akıllılığa Machiavelli (2008: 179) tarafından verilen bir örnektir. Askerler daha önceleri kendi kaynaklarıyla askerlik yapmaktaydılar. Ancak böylesi bir durumda, uzun süreli savaşılmayacağını ve dolayısıyla ne şehir kuşatmasının ne de uzak mesafelere sefere çıkılmasının mümkün olacağını anlayan senato, askerlere maaş ödenmesi kararı almıştır. Ama bunu yaparken zorunluluk gereği yaptığı icraatını kendisi için kazanım sağlayacak bir şekilde büründürmüş ve bunu halka bir hediye gibi takdim etmiştir. Halk hiç beklemediği ve kendiliğinden de talep etmeyeceği böylesi bir ihsanı coşkuyla karşılamıştır. Her ne kadar tribunuslar, halka, maaşların karşılanabilmesi için yeni vergilerin konulması zorunluluğunu, dolayısıyla durumlarının iyileşmek bir yana daha da kötüleşeceğini anlatmaya çalıştılsa da, halkın minnettarlığının önüne geçememişlerdir. Senato bir hamle daha yaparak, en acil ve en yüksek vergileri soyluların sırtına yüklemiş ve böylelikle halkın coşkusunu daha da arttırmıştır. Dolayısıyla senato mecburiyetten yapmak zorunda olduğu bir icraatı bile asli hüviyetinden farklı bir biçimde takdim etmiş ve böylelikle kazanç elde etmesini bilmiştir.

2. ABD Dış Politikasında Söylemsel Stratejiler ve İmaj

Dikkatleri başka tarafa çekmek, asıl faili ve onun maskelenme araçlarını gözlerden ırak tutmak, iyi planlanmış bir düşünce aşılama mekanizmasının temel hedefidir (Chomsky, 1997: 109). Böylesi bir mekanizmanın telkin ettiği gerçekliğin ötesine geçebilmek, söz konusu mekanizmayı oluşturan söylemsel yapıların analiz edilmesini gerektirir. Konu ABD dış politikası olduğunda da, ABD'nin olayları nasıl takdim ettiği, dolayısıyla bu takdim biçimi üzerinden kendini nasıl takdim ettiği, gerçekliğe ilişkin nasıl bir resim sunduğu ve bütün bunların toplamı olarak hem dünya kamuoyu hem de kendi halkı nezdinde imajını nasıl inşa ettiği üzerinde söylemsel stratejilerin belirleyici bir rolü vardır. Bu rolü anlayabilmek için de, ne tür söylemsel araçlara ihtiyaç duyulduğunun, nasıl bir retoriğe başvurulduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Tüm bu araçları ele alıp modellemek bu çalışmanın kapsamının kuşkusuz çok ötesindedir. Burada yapılacak olan, tekilliklerden ziyade, kullanımı süreklilik gösteren araçlardan birkaçını, çalışmanın problematiği

doğrultusunda ortaya koymaktır. Çünkü süreklilik göstermeleri itibariyle bu unsurlar, ABD dış politikasına ilişkin söylemsel bir yapının varlığına da işaret etmektedir.

2.1. ABD Dış Politikasının Söylemsel İnşasında Düşman İhtiyacı

ABD dış politikasının söylemsel inşasında “düşman”, önemli bir araçsal işleve sahiptir. Bu noktada düşmanın gerçek olup olmaması temel mesele olmayıp, esas olan, onun fonksiyonel yararlılığıdır. Bu bağlamda, yeterince güçlü bir düşman icat edebilmek önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. “Soğuk Savaş” ya da “Kızıl Tehlike” ise, ABD’nin süper güç olarak belirdiği İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Amerikan dış politikasında sağlamış oldukları yararlarla düşmana duyulan ihtiyacı gidermişlerdir. Bu sayede Amerika, hem müttefikleri üzerindeki nüfuzunu devam ettirebilmiş, hem de uluslararası alanda istediği düzeni tesis etmesi ve sürdürmesi imkân dâhiline girmiştir. Yunanistan’ın, Nikaragua’nın, Laos’un ya da Guatemala’nın ABD’nin varlığı açısından bir tehdit teşkil ettiğine insanları ikna edebilmek güç bir iştir. Bu güçlüğün üstesinden gelmek için, seçilen hedef, “Kızıl Tehlike” ya da uluslararası komünist komplo ile ilişkilendirilmiştir. Böylelikle, örneğin Nikaragua’ya saldırıldığı zaman bu durum, Sovyetler’e saldırılıyormuş gibi takdim edilmiştir (Chomsky, 1997: 10-12). Herhangi bir müdahale ya da girişilen eylemin Sovyetler Birliği ile savaşıyormuş şeklinde yanlış bir izlenim oluşturacak biçimde takdim edilmek zorunda kalınabileceğine işaret eden Samuel Huntington (1981: 14)’a göre, ABD’nin Truman Doktrini’nden bu yana yaptığı budur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra terör, ABD’nin yeni tehdit retorisi doğrultusunda kullanışlı bir araç olarak merkezi bir konum edinmiştir. ABD dış politika söylemindeki bu yeni düşman, ABD’nin güvenlik gerekçesiyle istediği yere istediği zaman müdahalede bulunmasına imkân vermektedir (Arı, 2004: 19). Bush Doktrini olarak adlandırılan, 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasının yeni felsefesi, Soğuk Savaş yıllarına benzer biçimde, dünyayı ikili bir ayrıma tabi tutmuştur. Bu ikili ayrımında söz konusu edilen, ABD ile birlikte olanlar ve onun karşısında yer alıp teröristlerle birlikte olanlardır (Arı, 2004: 495). Terörizmin hem tanımındaki belirsizliğin daha fazla olması nedeniyle daha yüksek muğlaklık derecesine sahip olmasının, hem de ona bir mekân tayin etmedeki güçlüğün, onu kızıl tehlide göre daha kullanışlı bir söylemsel araç haline getirdiği söylenebilir.

Söylemsel bir araç olarak formüle edilen, muğlak, sınırları ve kapsamı belirsiz bir düşman söylemi, güvenlik kavramının da esnek bir biçimde, istenildiği gibi manipüle edilebilmesini sağlamaktadır. Belirtildiği şekliyle formüle edilen düşmanla ilişkilendirilen herhangi bir unsur retoriksel bir yöntem olarak kategorileştirmeyi tetiklemektedir. Bu yöntemin gereği olarak söz konusu unsur, sahip olduğu kimlik ve niteliklerden sıyrılarak, tüm olumsuz çağrışımlarıyla birlikte genel bir kategori olarak düşman kategorisine transfer edilmektedir (Magnani, 2016: 265). Bu noktadan itibaren ise, Chomsky (2017: 98)’nin “konvansiyonel bir örtmece” nitelemesinde bulunduğu güvenlik kavramı devrededir.

2.2. Savunmacı Söylem ve Değerlerin Araçsallaştırılması

Resmi propagandasında ABD kendini, şiddet ve saldırganlığa karşı istikrarlı bir uluslararası düzeni korumaya çalışan savunmacı bir güç olarak takdim eder (Chomsky, 2017: 165). Ancak, bu takdim biçimine rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD'nin saldırıda bulunduğu ya da savaşa girdiği ülkelerin listesi oldukça kabarıktır. Kamboçya, Vietnam, Laos, Kore, Küba, Panama, Nikaragua, El Salvador, Grenada, Libya, Sudan, Somali, Irak ve Afganistan bu listeye dâhildir. ABD'nin Latin Amerika, Afrika ve Asya'da gerçekleştirdiği örtülü operasyonlar, planlayıcısı olduğu darbeler, destek verdiği ve silah yardımıyla bulunduğu diktatörler bu liste kapsamında değildir. ABD'nin İsrail'i desteklediği, binlerce insanın ölümüne mâl olan Lübnan savaşı da liste kapsamında değildir. Yine ABD'nin önemli rolünün olduğu, İsrail tarafından yasa dışı olarak işgal edilen Filistin topraklarında, çok sayıda insanın hayatını kaybettiği çatışmalar liste içerisinde yer almadığı gibi 1980'li yıllarda bir milyondan fazla insanın hayatını kaybettiği Afgan iç savaşında ABD'nin rolü de söz konusu listeye dâhil değildir. Listeye dâhil olan ve olmayan tüm bu unsurlar bir araya getirildiğinde ortaya çıkan tablo, ABD'nin asıl fail olduğu bir Üçüncü Dünya Savaşı'dır (Chomsky, 2017: 15-16). Böylesi bir tabloya rağmen, ABD siyasetini planlayanlar kendilerini fail değil, barış ve düzen arayışında olan kurbanlar olarak görmektedirler. Uygurlık değerlerinin ve statükonun savunucusu olarak kendilerini algılayan siyaset planlayıcılarına göre ABD'nin yabancı bir ülkedeki konumu düşmanca olamaz. Yapılan iş sadece, süper gücün kendi geleceklerine ilişkin vizyonunu kabul etmeyen, hatta bu uğurda gerekirse zora başvuran, böylelikle kendi ülkelerinde şiddete başvuran saldırganlar olarak işaretlenen, itaat etmeyen ve uzlaşmaya yanaşmayan direnç odaklarının kendi ülkelerindeki eylemlerine cevap vermekten ibarettir. Siyaset planlayıcılarının, belirtildiği biçimde kendilerini konumlandırımlarının açığa vurduğu inanç, "ABD'nin konumunun savunmacı ve tepkisel olduğu, onun dünya işlerinde aktif bir bozucu fail olmadığı"dır (Chomsky, 2017: 56-57).

İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında, ABD'li elit kesimlerce liberal enternasyonalizmin ilkeleri doğrultusunda şekillendirilen global yönetim projesine de savunmacı bir görünüm kazandırmak amacıyla 'kontrol altına alma' söylemi geliştirilmiştir. ABD tarafından savunulması zorunlu olan istikrarlı bir uluslararası düzenin var olduğu, bu söylemin altında yatan temel varsayımdır. Ancak savunma kavramının ne derece geniş bir biçimde yorumlanarak işlevselleştirildiğine dikkat etmek gerekmektedir. Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği, ABD'nin kendileri hakkındaki projelerine karşı çıkan Nikaragalılar ya da Güney Vietnamlılar gibi halklara destek vermesi halinde dünya düzenine karşı bir tehdit olarak kabul edilmiş ve bu durum söz konusu tehdidi kontrol altına almak üzere ABD'nin varsayılan düzeni savunma rolünü tahkim etmekte kullanılmıştır. Yine, Sandinist idare döneminde Nikaragua'nın, ABD tarafından hava sahasının düzenli olarak ihlâl edilmesi karşısında hava sahasını korumak amacıyla jet uçakları almaya karar vermesi, 'kontrol altına alma' söylemi doğrultusunda ABD'nin güvenliğine yönelik ciddi bir tehdit sayılmış ve bu tehdidi savuşturmak amacıyla ABD'nin askeri eylemlere girişmesi ülkedeki şahin ve güvercin kanat tarafından aynı biçimde uygun görülmüştür (Chomsky, 2002: 39-44).

ABD dış politikasında savunmacı söylemin nasıl inşa edildiğinin anlaşılması için değerlerin oynadığı rolün de göz ardı edilmemesi gerekir. ABD'nin savunma yükümlülüğüyle kendini donattığı, sadece varsayılan istikrarlı uluslararası düzen değil, aynı zamanda bu düzene iliştirilen ya da bu düzenin temelini oluşturduğu kabul edilen değerlerdir. İnsan hakları, demokrasi, özgürlük, barış, terörizme karşı mücadele bu değerler arasında ilk elde sayılabileceklerdir. Değerlere ilişkin olarak önemli bir hususu vurgulamak gerekir. Değerlerin, gerçekten değer niteliğini taşıması ve ilkesel bir konum edinmesi için, olgu ve olayların değerlendirilmesine, olgu ve olaylar karşısında alınan pozisyona, girilen eylemlere durumsallıktan bağımsız olarak değerlerin rehberlik etmesi gerekir. Aksi takdirde kolaylıkla değerlerin araçsallaştırılması, bir meşruiyet kılıfı olarak kullanılması ve söylemsel enstrümanlar olarak tüketilmesi söz konusu olur. ABD dış politikasının söylemsel inşasında değerlerin rolünü tayin etmede bu hususu dikkate almak gerekir.

11 Eylül sonrasında Afganistan'a karşı başlatılan hava saldırılarını kamuoyuna ilan ederken Başkan Bush, ABD'nin barışçı bir ülke olduğunun altını çizmiştir (Chomsky, 2017: 13). Bu örnek, ABD'nin değerler skalasında nasıl konumlandırıldığının tipik bir misalidir. İkili kategorileştirmelerde ABD, söylemsel olarak sistematik biçimde hep olumlanan değerler tarafına yerleştirilmekte, bunun mantiki uzantısında olumsuzlanan değerler düşman ya da 'ötek'inin üzerine bırakılmaktadır. Sözelimi kategorik olarak özgürlüğün tarafında konumlandırılan ABD karşısında alınan pozisyon, söylemsel olarak özgürlük karşıtlığı biçiminde tercüme edilmektedir. Böylece özgürlük, uğruna girilen her türlü eylemi meşrulaştırıcı bir işlev kazanırken, öte yandan karşıt pozisyondan kaynaklanan her türlü karşı çabayı gayri meşru kılmaya hizmet etmektedir. Herhangi bir hareket tarzının olumlanan değerlerle ilişkilendirilerek ya da bu değerlerle gerekçelendirilerek takdim edildiği bir zeminde, izlenen hareket tarzının yol açtığı ağır insani bedeller de kolaylıkla görünmez kılınabilmektedir. 1977 yılında bir basın toplantısında ABD başkanı Jimmy Carter, Vietnam savaşı hakkındaki beyanlarında, Amerikalıların özür dilemelerinin ve suçluluk psikolojisi içine girmelerinin gerekli olmadığını belirtmekteydi. Güney Vietnam'ın harabeye döndüğü ve büyük bir insan katliamının yaşandığı bir bilanço vardı ortada. Ancak bu bilanço ihmal edilebilirdi. Çünkü Carter'ın vurguladığı üzere Amerikalıların niyeti "Güney Vietnamlıların özgürlüğünü savunmak"tı (Chomsky, 2002: 52).

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta da değerlerin nasıl içeriklendirildiği, diğer bir ifadeyle onların nasıl anlamlandırıldığıdır. ABD dış politika söyleminde demokrasi ya da özgürlük denildiği her zaman bunların genel geçer anlamları kastedilmemekte, duruma göre bu değerler yeniden anlamlandırılabilir. ABD'ye bağımlı devletlerde demokrasinin ifade ettiği mana bu konuda açıklayıcı bir örnektir. Böylesi devletlerde ABD kontrolündeki ordunun, ABD yatırım dünyası ile ilişkileri olan iş çevrelerinin, ABD devletinin çıkarları doğrultusunda faaliyetlerde bulunabilecek profesyonellerin toplumu denetim altında tutması, demokrasinin yürürlükte olduğu anlamına gelir. Söz konusu grupların egemenliğine halktan herhangi bir karşı çıkış olursa, ABD demokrasiyi yeniden tesis etmek üzere şiddete başvurabilir. Böyle bir süreç, Reagan Doktrini'ne atıf yaparak Nikaragua'da işletilmiştir (Chomsky, 2002: 25). Bu doktrin ABD medyası tarafından, "demokrasinin dünya çapında güçlü bir biçimde savunulması" diye nitelenmiştir (Chomsky, 2002: 5). Demokrasinin bu şekilde anlamlandırılmasında, ABD çıkarlarıyla uyum,

önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Aynı faktörün özgürlüğün kullanımında da geçerli olduğu görülebilir. Başkan Jimmy Carter döneminin Latin Amerika uzmanlarından olan Robert Pastor'un ABD'nin Nikaragua ya da bölgedeki diğer ülkelere ilişkin politikasına dair tespitleri konu hakkında aydınlatıcıdır. Buna göre ABD'nin isteği aslında Nikaragua ya da bölgedeki diğer ülkeleri denetlemekten ziyade gelişmelerin kontrolden çıkmasının önüne geçmektir. ABD, Nikaragalıların özgürce, bağımsız bir biçimde kendi kaderlerini tayin etmelerini desteklemekte, ancak bunu kendi çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi şartına bağlamaktaydı. Burada söz konusu olan özgürlüğün, genel geçer anlamından farklı olarak koşullu bir kullanımıdır. Koşullu özgürlük olarak adlandırılabilir bu anlayışa göre, ABD çıkarlarıyla uyum içinde bulunduğu sürece ülkeler özgür olmalı, tercihlerini bağımsız bir biçimde yapmalıdırlar (Chomsky, 2002: 89).

ABD dış politikasında savunmacı söylemin inşasında değerlerden nasıl yararlandırıldığına dair bir başka örnek de, terörizm karşısında takınılan tavidir. Terörizm konusunda sergilenebilecek iki tavır ayırt edilebilir. Bunlardan ilki, gerçeklerin ne olduğuna aldırma, terörizmi resmi düşmanla ilişkilendirmek ya da onun üzerine atmaktır. Diğer tavır ise, bir olgu olarak terörizmi önemsemek, onu kategorik olarak mahkûm edilmesi gereken bir şey olarak görmek ve her nerede ortaya çıkarsa çıksın onu teşhir etmektir (Chomsky, 2002: 174). ABD'nin terörizm karşısındaki tavrı ise Chomsky (2002: 412)'i şu tespiti yapmaya sevk etmektedir: Terörizm, sadece resmi düşmanlarca başvurulması durumunda terörizmdir. Terör kapsamında değerlendirilebilecek ya da terör olarak nitelendirilebilecek eylemler ABD ya da koruduğu ülkeler tarafından gerçekleştiriliyorsa yalnızca insan hakları ve demokrasi savunusudur.

İnşa edilen savunmacı söylem ABD saldırganlığına karşı çıkmayı mantıki olarak imkânsız hale getirmektedir. Çünkü ABD saldırganlığı diye bir kategori söz konusu değildir (Chomsky, 2002: 74). Bu noktada, gerçeklerin ne olduğunun bir önemi yoktur. Önemli olan, gerçekliğe dair söylemsel olarak kurgulanan imaj ve bu imajın sürekli tekrar yoluyla işlevsel kılınmasıdır. Alternatif bilgi kaynakları ya da inançlar ise, manipülasyon sürecinde kullanılan bir teknik olarak itibarsızlaştırma (Magnani, 2016: 266) yoluyla devre dışı bırakılmaktadır. Söylemsel çerçeveleme için bazen öylesine zorlama yorumlara başvurulmaktadır ki, "iç saldırganlık" kavramı bu durumu örnekleyen bir örnek olarak ele alınabilir.

2.3. İç Saldırganlık Kavramı

Kullanımı sadece bununla sınırlı olmamakla birlikte, özellikle Vietnam savaşı esnasında ve bu savaşa zemin hazırlanmasında iç saldırganlık kavramından yoğun bir biçimde yararlanılmıştır. ABD'nin Vietnam'a müdahalesini meşruiyet kılıfı içerisinde takdim edebilmenin yegâne yolunun Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin meşru müdafaa hakkına ilişkin 51. Maddesine başvurmak olduğu kanaatinde olan savaş planlayıcıları, 51. maddeyi dayanak olarak kullanmanın yoğun bir halkla ilişkiler faaliyeti gerektireceğinin bilincindeydiler. Bu amaçla kullanılmış olan söylemsel araçlardan biri de iç saldırganlık kavramıdır (Chomsky, 2017: 70).

Üzerinde durulması gereken husus, bir unsuru kendi ülkesinde saldırgan olarak etiketlenmenin nasıl formüle edildiğidir. Vietnam savaşına ilişkin Ortak Harekât Planı 1967’de halk, saklanma imkânı, besin malzemesi, para, istihbarat ve insan kaynağı sağlamasından ötürü düşmanın en önemli varlığı olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, harekât sırasında düşmanı bu varlıktan mahrum bırakmak üzere her türlü eyleme girişilmesi bir hedef olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik olarak yapılan önerilerden biri de mülteci programlarına hız verilmesi olmuştur. Bu önerinin harekât gerçekliğindeki anlamı, düşmanı en değerli varlığı olan halktan mahrum bırakmak üzere nüfusun Amerikan kontrolündeki bölgelere sürülmesidir. Bu işlemi ifadelendirmek için kullanılan dil son derece teknik bir dildir. Vietkong (Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi)’un insan kaynağı merkezini zayıflatmak amacıyla ihtiyaç duyulan mülteci akınının tetiklenebilmesi için psikolojik teşviklerden söz edilir. Söz konusu psikolojik teşviklerin ne anlama geldiğini ortaya koyan bir örnek, 1971 yılı yazında Güney Vietnam’a havadan 26 milyar adet olarak atılan bildirinin içeriğidir. Bildiride, ABD’nin destek verdiği Vietnam Hükümeti’nin kontrolünde olan bölgelere gitmemeleri hâlinde düşman olarak değerlendirilecekleri, doğru yerde olmak için hızlı hareket etmemeleri durumunda tehlike içerisine düşüp acılar içerisinde ölecekleri konusunda halk ikaz ediliyordu. Bir diğer uyarı da, herhangi bir köy ya da mezranın, Vietkong’u barındırması hâlinde, ABD deniz piyadeleri tarafından anında imha edileceğiydi (Chomsky, 2017: 133-135). Bu bağlamda, mülteci programlarına hız verilmesi, psikolojik teşvikler, düşmanı en değerli varlığından yoksun bırakmak gibi tabirlerle kurulan teknik dilin yüklendiği işleve dikkat edilmelidir. Tercih edilen hareket tarzının sonucu olarak yerli halk nezdindeki insani maliyetler, sorun alanlarında yaşanan ağır insani dramlar ya da bir ülkenin harabeye çevrilmesi, söz konusu teknik dilin gölgesinde kalmakta ve ifade imkânı bulamamaktadır. Gerçek ya da ilişkili failer gözlerden saklanmakta ya da yerli unsurların saldırgan olarak etiketlendiği bu söylemsel formülasyonda edilgen bir konuma yerleştirilmektedirler. Gerçekleşen ya da gerçekleşmesi muhtemel olan trajedilerin sorumluluğu ise iç saldırganların üzerine bırakılmaktadır. Sonuç itibarıyla, yerli unsurların kendi ülkelerinde hangi eylemlerinden ötürü saldırganlar haline geldikleri şöylece özetlenebilir: ABD tarafından himaye edilen bir rejime karşı farklı sosyo-politik tahayyüllerle harekete geçmeleri, yerli unsurların eylemlerinin “saldırganlık” olarak etiketlenmesine yol açmaktadır.

3. ABD Dış Politikasında Kullanılan Söylemsel Araçların Test Edilme Alanı Olarak Irak Savaşı

Irak Savaşı, ABD dış politikasının söylemsel inşasında kullanılan araçların kullanım durumlarının değerlendirilebileceği nispeten yakın tarihe ait bir olaydır. Söz konusu değerlendirebilmeyi yapabilmek için öncelikli olarak Irak Savaşı’nın ABD tarafından hem kendi kamuoyuna hem de dünya kamuoyuna nasıl takdim edildiğinin ve bu takdim biçimini temellendirebilmek için hangi gerekçelere başvurulduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Irak Savaşı’na ve dolayısıyla kendi pozisyonuna dair ABD’nin ortaya koyduğu imajın etkinliğini değerlendirebilmek için ise yerel ve uluslararası kamuoyunda oluşan tepkilerin ve bu tepkilerin oluşmasına dayanaklık eden, ABD tarafından ileri sürülen savaşa dair gerekçelerin gerçeklik karşısındaki konumlarının incelenmesi gerekir.

3.1. Irak Savaşı'nın Takdim Biçimini Temellendirmede ABD Tarafından Başvurulan Gerekçeler

Irak Savaşı'nın hem ABD hem de dünya kamuoyu nezdinde kabul edilebilir kılınması için, ABD tarafından özellikle iki gerekçeye başvurulmuştur. Bunlardan ilki, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu ve geliştirdiği iddiası, diğeri ise Irak'a yöneltilen terör destekçiliği suçlamasıdır. Her iki gerekçe de, ABD'nin savaşa ilişkin meşruiyet üretme çabalarının önemli bir parçası olmuştur.

3.1. 1. Irak'ın Kitle İmha Silahlarına Sahip Olduğu ve Geliştirdiği İddiası

Irak'taki rejimin kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiası, Irak Savaşı'nı gerekçelendirmede ABD tarafından başvurulmuş olan en temel nedendir. Rejimin söz konusu sahipliği, hem ABD hem de dünya güvenliği açısından tehdit teşkil etmekteydi (El Hazin, 2004: 244). Savaş öncesinde Başkan George W. Bush tarafından çeşitli mahfillerde yapılan konuşmalarda dile getirilen tezlerdeki ana tema, Irak'ın muazzam biyolojik ve kimyasal silah stoğuna sahip olduğu, bu tür silahların üretimine yönelik kapasitesini geliştirdiği, nükleer silah programını canlandırmaya çalıştığı yolundaki iddialardı (Ali, 2003: 195-196). Halbuki, 2001 yılında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice tarafından Saddam Hüseyin'in kimseye tehdit teşkil etmediği dile getirilmiş, Irak'taki rejimin Körfez Savaşı'ndan itibaren geçen on yıllık zaman zarfı içerisinde kitle imha silahları geliştiremediği Powell tarafından ifade edilmiştir (Sniegowski, 2006: 96-97). Ancak ABD'nin kitle imha silahlarına ilişkin tezlerinde ısrar etmesi neticesinde 8 Kasım 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nde 1441 sayılı karar alınmıştır. 1441 sayılı karar, Körfez Savaşı sonrasında alınan özellikle 687 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının gerekleri doğrultusunda silahsızlanma yükümlülüklerini yerine getirmesi için Irak'a yönelik güçlü bir biçimde vurgulanmış uyarı niteliği taşımaktaydı (United Nations Security Council, 2002).

Kitle imha silahları gerekçesi, Irak'a karşı girişilecek bir savaşın, savunmacı söylem içerisinde savunmacı terimlerle formüle edilmesini kolaylaştırmaktaydı. Ortada ABD ve dünya açısından "dehşetli" bir tehdit vardı ve bu tehdit karşısında düzenin savunulması lüzumu doğmaktaydı. ABD ise adet olduğu üzere bu savunma görevinin öncülüğünü üstlenmekteydi.

3.1. 2. Irak'a Yöneltilen Terör Destekçiliği Suçlaması

11 Eylül saldırılarının ardından bazı ülkeler ABD tarafından şer ekseni olarak nitelendirilmiş ve terör destekçiliği ile suçlanmıştır. Söz konusu ülkeler arasında, İran, Suriye ve Kuzey Kore'nin yanı sıra Irak da yer almaktaydı. Saddam rejimi ile 11 Eylül saldırılarının düzenleyicileri, özellikle de Usame Bin Ladin ve El Kaide arasında bağlantılar olduğunu ileri süren ABD yönetimi, terör örgütleriyle birlikte bunlara destek vermekle suçladığı devletleri de hedef tahtasına oturtmuştur (Arı, 2004: 495-496).

11 Eylül saldırıları terörizm olgusunu çarpıcı bir biçimde örnekleyen bir olay olarak, ABD dış politika söyleminde ihtiyaç duyulan önemli bir araç olan düşman gereksinimini karşılamada

terörizme elverişli bir zemin sağlamıştır. Her zaman her yerde ortaya çıkabilen, belirli bir coğrafyaya sabitlenemeyen bir tehdit olarak terörizm, kendisine karşı girişilen “savunma” faaliyetlerinde cephenin istenildiği kadar genişletilebilmesinin yolunu açmaktadır. Kitle imha silahları sahipliği suçlaması eşliğinde, ABD'nin Irak'ı terörle ilişkilendiren bir söyleme başvurusu, Irak rejiminin sadece ABD için değil insanlık için bir tehdit teşkil ettiği algısını oluşturmada işlevselleştirilmiştir. Böylelikle, böylesi bir tehdide karşı girişilecek silahlı bir müdahalenin, yalnızca ABD'nin değil tüm insanlığın güvenliğinin savunulması olarak takdim edilebilmesi imkân dâhiline girmiştir.

3.2. Irak Savaşı'nın Takdiminde Kullanılan Temel Gerekçelerin Gerçekler Karşısındaki Konumu ve Savaşı Temellendirmede Değerlere Başvuru

BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1441 sayılı karar uyarınca Birleşmiş Milletler Gözetim, Doğrulama ve Denetim Komisyonu (UNMOVIC – United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission) ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA – International Atomic Energy Agency) işbirliğiyle Irak'ta denetimler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen denetimlere ilişkin olarak UNMOVIC Başkanı Hans Blix ve IAEA Başkanı Muhammed El Baradey tarafından 14 Şubat 2002'de ikinci rapor sunulmuştur. Blix, 300'den fazla tesiste 400'ü aşkın denetim gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Denetimlere 60 ülkeden 225 görevli katılmıştır. Bu görevlilerin 50'si hava personeli, 60'ı yardımcı görevli, 15'i IAEA gözlemcisi ve 100'ü de UNMOVIC gözlemcisiydi. İşbirliği konusunda Irak'ın istekliliğindeki artışa işaret eden Blix, henüz kitle imha silahlarıyla ilgili bir kanıtın saptanamadığını belirtmiştir. El Baradey de Irak'ta yürütülen denetimlerde, yasaklı nükleer faaliyetlere dair herhangi bir bulguya rastlanmadığını ifade etmiş ve bazı konularda araştırmaların sürdüğünü belirtmiştir (Arı, 2004: 505-506). 7 Mart 2003'te El Baradey açık oturumda BM Güvenlik Konseyi'ne hitap etmiştir. Irak'taki denetimlerde kat edilen mesafeden söz eden El Baradey, öncelikli olarak Irak'taki herhangi bir tesiste nükleer faaliyet bulgusunun tespit edilmediğini, ikinci olarak 1990'dan sonra Irak'ın uranyum ithal etme teşebbüsünde bulunduğu dair de bir kanıt saptanamadığını ifade etmiştir. Haber vermeksizin gerçekleştirilen üç aylık denetim sürecinin sonunda, Irak'ta nükleer bir programın canlandırıldığına dair herhangi bir kanıt ya da makul, inandırıcı bir gösterge bulunmadığı El Baradey tarafından beyan edilmiştir (Lang, 2006: 275).

Kitle imha silahları meselesi bağlamında Irak'a yönelik ileri sürülen iddiaların kanıtlanamaması, ABD'yi Irak'a karşı operasyondan alıkoymamıştır. Ancak ülkenin işgali sonrasında da Irak'ta kitle imha silahlarının varlığına dair bir bulgu ortaya konulamamıştır. Irak'ın işgalinin ardından yapılan titiz bir araştırmanın sonucunda, araştırmanın yöneticisi olan Amerikalı denetçi David Kay, Irak'ta 1991 yılından beri kitle imha silahlarının bulunmadığını bildirmiştir (McGovern, 2006: 277). Operasyonun üzerinden bir ay kadar zaman geçtikten sonra İngiliz basınında da, işgalin üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçmesine rağmen, var olduğu ileri sürülen kitle imha silahlarının nerede olduğuna ilişkin dönemin İngiliz Başbakanı Tony Blair'e yönelik sorgulayıcı haberler çıkmaya başlamıştır (Cockburn ve Clair, 2006: 10). Kitle İmha Silahlarına İlişkin ABD İstihbarat Yetenekleri Komisyonu tarafından Başkan Buh'a sunulmak üzere hazırlanan 31

Mart 2005 tarihli raporun giriş kısmında, savaşın hemen öncesinde bütün dünyanın önünde Amerikan hükümeti tarafından kitle imha silahları temelinde Saddam rejimine yönelik ileri sürülen iddiaların hiçbirinin savaş sona erdiği zaman ispatlanmadığı açıkça ifade edilmiştir (Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction, 2005: 3).

Savaşın gerekçesi olarak sunulan bir diğer faktör olan, Irak'a yönelik terör destekçiliği suçlaması ve bu bağlamda Irak'ın 11 Eylül terör saldırıları ve El Kaide ile ilişkili olduğu iddiaları da kanıtlanamamıştır. 1998 ile 2000 yılları arasında, BM tarafından Irak'a yapılan insani yardımların koordinatörlüğü görevini üstlenen Hans Von Sponeck, ABD içinde ve dışında ABD'ye karşı vuku bulan terör eylemleriyle Irak arasında herhangi bir bağlantı bulunmadığı gibi, El Kaide ile Irak arasında herhangi bir işbirliğinin de söz konusu olmadığını belirtmiştir (Primakov, 2004: 124). Irak'taki Baas rejiminin radikal laik karakteri de, Irak'ın El Kaide ile bağlantısı olduğu iddialarının inandırıcılığını ABD dışında oldukça zayıflatmıştır (Ali, 2003: 194).

Irak'a yönelik operasyona taraftar olanlar, savaşı meşru olarak takdim edebilmek için başvurdukları, Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiası kanıtlanamayınca Irak'ı 11 Eylül saldırılarıyla ilişkilendirme yoluna gitmişler, ancak bu suçlamanın da asılsız olduğu anlaşılınca, savaşı gerekçelendirmek üzere değerlerin araçsallaştırılmasına başvurmuşlardır. Saddam'ın tiranlığının bile yeterli bir savaş nedeni olarak görülebileceğini ileri süren savaş yanlıları, gerçek amaçlarının halen karanlık çağlarda saplanıp kalmış olan tüm bölgeye demokrasiyi, iyiliği ve aydınlığı yaymak olduğunu belirtmişlerdir (Raimondo, 2006: 118). Böylelikle Irak'a yönelik savaş, özgürlük, demokrasi gibi değerlerin savunuculuğu ve taşıyıcılığı misyonuyla karakterize, "idealizm" yüklü bir söylem içerisinde takdim edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, ABD ve İngiltere işbirliğiyle 20 Mart sabahı başlatılan işgal operasyonuna, ironik bir biçimde "Irak'a Özgürlük Operasyonu (Operation Iraqi Freedom)" kod adı verilmiştir (Arı, 2004: 509).

3.3. Irak Savaşı'na Yönelik Dünya ve ABD Kamuoyunda Oluşan Tepkiler

8 milyondan fazla insan 15 Şubat 2003'te Irak'a karşı girişilecek muhtemel bir savaşı protesto etmek üzere, ABD de dahil olmak üzere beş kıtanın sokaklarında yerini aldı (Ali, 2003: 190). Bu kadar çok sayıda insanı herhangi bir uluslararası kuruluş organize etmediği gibi, bu insanların paylaştığı ortak bir programatik zemin de söz konusu değildi. Siyasi ve toplumsal arka plan itibarıyla büyük bir çeşitlilik gösteren bu insanların sokakları doldurmalarının temel nedeni, hem kendi kamuoyunu hem de dünya kamuoyunu ikna etmek üzere ABD tarafından sunulan savaş gerekçelerinin inandırıcı bulunmadığını göstermekti (Ali, 2003: 193-194). ABD ile ortak hareket eden İngiltere'de bile politik düzeyde önemli muhalif tepkiler ortaya çıkmış, 1997-2001 yılları arasında Büyük Britanya Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmüş olan Robin Cook savaşın hemen öncesinde Tony Blair'in Irak konusundaki duruşuna bir tepki olarak Blair hükümetinden ayrılmıştır. Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Cook, savaşın Britanyalılarca onaylanmadığını ve uluslararası desteğe de sahip olmadığını belirtmiştir (Primakov, 2004: 136).

ABD tarafından savaşı meşrulaştırmaya yönelik, operasyon öncesinde ileri sürülen iddiaların hiçbirinin Irak'ın işgalinin ardından da kanıtlanamaması, ABD kamuoyu üzerinde de etkilerini göstermiştir. ABD'de 2003 yılının Temmuz ayında yapılan kamuoyu anketleri ilk kez, halkın çoğunluğu nezdinde Irak tehdidi konusunda yönetim tarafından yanıltıldıkları yönünde bir kanaat oluşmaya başladığını göstermiştir (Ali, 2003: 199).

Gerek uluslararası kamuoyunda gerekse ABD kamuoyunda Irak savaşına yönelik oluşan tepkiler göstermektedir ki, ABD'nin Irak Savaşı'na ve kendi pozisyonuna dair ortaya koymuş olduğu imaj kabul görmemiş ve dolayısıyla söz konusu resmi inşa etmek üzere kullanılan söylemsel araçlar etkin olamamıştır. Bu tespitin en çarpıcı anlatımı 29 Mayıs 2003 tarihli Le Monde başyazısında yer alan şu ifadelerdir: Aksi yöndeki tüm göstergelere rağmen, Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğuna ve ürettiğine dünya kamuoyunu inandırmak için yürütülmüş manipülasyon kampanyası, şüphesiz son yılların en büyük devlet yalanıdır (Le Monde: 2003).

Sonuç

Bu çalışma göstermiştir ki, söylemsel inşasında kullanılan araçlar, izlenen söylemsel stratejiler bağlamında ABD dış politikası Machiavellici bir karakter taşımaktadır. Machiavellici siyaset anlayışının özgün yönünün oluşturan realiteye bağlılığın yanı sıra görülene yapılan vurgunun ABD dış politikasındaki yansımaları net olarak izlenebilmektedir. Bir yandan durumsallığın gereği olarak koşullar ve çıkarları doğrultusunda kendi reelpolitığının gereklerini yerine getiren ABD, diğer yandan politika tercihlerinin yol açabileceği muhtemel tepkilerin önüne geçebilmek için çalışmada incelenen söylemsel araçlara başvurmaktadır. Bu doğrultuda, işaret edilen söylemsel mekanizma aracılığıyla ABD, hem olayları tercih ettiği biçimde takdim etmekte, hem de bu takdim biçimi üzerinden kendine ilişkin pozitif bir imaj üretme faaliyetinde bulunmaktadır. Böylelikle, Machiavellici siyaset anlayışına paralel olarak, olumsuz kamuoyu tepkilerinin önüne geçilmesi yönünde faaliyet gösterilmektedir. Bu noktada önemli olan husus, gerçeğin ne olduğundan ziyade onun nasıl takdim edildiğidir. Dolayısıyla, olguların çarpıtılması, yalan, hile ve aldatmanın birer politik araç olarak kullanılması, ABD'nin imaj üretim faaliyetlerinin bir parçası olmuştur. Bu durum, Machiavelli'nin siyaset anlayışının gereklerine tam bir uygunluk arz etmektedir. Özellikle, çalışmada gösterildiği üzere, politika tercihleri doğrultusunda değerlerin yeniden anlamlandırılması ve içeriklendirilmesi, adeta George Orwell (2004: 240)'ın 1984 adlı romanında ayrıntılı bir biçimde anlattığı "Yenikonuş"u akla getirmektedir. İdeolojik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olarak icat edilen bu dilin işlevlerinden biri istenilen şekilde düşünülmesini sağlamaktır. Bu fonksiyonun gereği olarak yapılan icraatlardan biri kelimelerin yeniden tanımlanması ve anlamlandırılmasıdır. ABD dış politika söyleminde de demokrasi, özgürlük gibi değerler alışlagelen anlamlarından çok farklı ve kullanıcının ihtiyaçlarına uygun manalar kazanabilmektedir. Çalışmada ayrıca incelenen "iç saldırganlık" kavramı, bu söylemsel manipülasyonun ne derecede uç noktalara varabildiğini ortaya koymuştur.

Çalışmada ortaya konulan söylemsel mekanizma, Irak savaşında da ABD tarafından işletilmiştir. Adet olduğu üzere, savaş savunmacı terimlerle formüle etmek amacıyla Irak, kendisinin

ötesinde bir düşman bloğuyla ilişkilendirilerek şer ekseninin bir parçası olarak ele alınmış ve terör destekçiliği ile suçlanarak terörizme karşı verilen mücadelenin bir cephesi haline getirilmiştir. ABD'nin Irak'a yöneltmiş olduğu kitle imha silahları sahipliği suçlamalarıyla birlikte değerlendirildiğinde böylesi bir resim, Saddam rejiminin yalnızca ABD için değil aynı zamanda tüm insanlık için bir tehdit olarak takdim edilmesinin zeminini oluşturmuştur. Bu noktadan itibaren Irak savaşının saldırgan bir eylem ya da işgal değil, ABD ile birlikte tüm insanlığın güvenliğinin savunulması olarak resmedilmesi söz konusu olmuştur. Kitle imha silahları ve terör destekçiliği bağlamında Irak'a yönelik ileri sürülen ve savaş gerekçesi olarak sunulan iddialar kanıtlanamayınca, ABD, söylemsel mekanizmasını işleten bir diğer araç olarak değerlere başvurmuş ve operasyonun adında da yansımaları bulduğu üzere, Irak'a özgürlük ve demokrasiyi taşımayı savaşın yeter bir gerekçesi olarak devreye sokmuştur. İşgal sonrası dönemde Irak'ta oluşan sosyo-ekonomik ve sosyo – politik tablo gözlemlendiğinde ve oluşan insani maliyetlerin boyutu dikkate alındığında, Irak'a getirileceği ileri sürülen özgürlük ve demokrasinin yaygın anlamlarıyla yürürlük kazanamadığı aşikâr bir gerçektir. Dolayısıyla oluşan tablo, ABD dış politika söyleminde kullanılan "Yenikonuş" bağlamında özgürlük ve demokrasi sözcüklerinin kazandığı anlam ve içeriği oldukça etkili bir biçimde örneklemeaktadır.

Çalışmada belirtildiği gibi, gerek kendi kamuoyunda gerekse dünya kamuoyunda Irak savaşı nedeniyle ABD'ye karşı tepkiler oluşmuştur. Bu durum göstermiştir ki, ABD'nin başvurduğu söylemsel araçlar bu olayda istenilen etkiyi üretememiş, dolayısıyla ABD'nin Irak savaşına ilişkin üretmeye çalıştığı algı yerel ve uluslararası ölçekte kamuoyu nezdinde kabul görmemiştir. Bu husus Machiavelli'nin siyaset anlayışı açısından önemli bir soruna işaret etmektedir. Kendi siyaset teorisi doğrultusunda kötücül yöntemlerin kullanımını dışlamayan Machiavelli, kötü görünmenin engellenmesini, kamuoyu desteği açısından önemli bir faktör olan imajın zarar görmemesini bir gereklilik olarak vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, Machiavellici perspektiften değerlendirildiğinde ABD'nin söylemsel mekanizmasının Irak savaşında başarısız olduğunu ortaya koymuştur. Machiavelli'nin terminolojisiyle ifade edilirse, ABD, aldatmanın, hilenin başarılı sonuç verebilmesi için gerekli şart olan, tilki doğasını gizlemeyi başaramamıştır.

Son olarak, bütün olarak değerlendirildiğinde çalışma ortaya koymuştur ki, Machiavelli'nin siyaset teorisi, çağdaş siyasete ilişkin olgu ve olayları anlama ve anlamlandırma bir imkân olarak yararlanılabilirliğini muhafaza etmektedir. Söylemsel inşası bağlamında taşıdığı Machiavellici eğilimlerle ABD dış politikası, Machiavelli'nin politik eyleme ilişkin tespitlerinin ve rehberliğinin halen daha geçerli olmaya devam ettiğinin önemli bir göstergesidir.

Kaynakça

- Ali, T. (2003). *Bush Bağdat'ta: Irak'ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi*, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Althusser, L. (2003). *Makyavel'in Yalnızlığı ve Başka Metinler: Althusser'in Mirası*, Turhan Ilgaz, Alâeddin Şenel ve Seda Çarmık (çev.), Ankara: Epos Yayınları.
- Arı, T. (2004). *Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya*, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Chomsky, N. (1997). *Demokratik İdeallerin Çöküşü*, Cevdet Cerit (çev.), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Chomsky, N. (2017). *Devlet Uğruna*, Yavuz Alogan (çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Chomsky, N. (2002). *Medya Gerçeği*, Abdullah Yılmaz ve Osman Akinhay (çev.), 3. Basım, İstanbul: Everest Yayınları.
- Cockburn, A. ve Clair J. St. (2006). "The Thirteen Years' War", O'Huallachain, D. L. and Sharpe, J. F. (eds.), *Neo-Conned Again!: Hypocrisy, Lawlessness, and the Rape of Iraq* içinde, Norfolk: IHS Press, 3-11.
- Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction. (2005). Report of the Commission on the Intelligence Capabilities of the United States Regarding Weapons of Mass Destruction, Tarih: 8.2.2019, https://fas.org/irp/offdocs/wmd_report.pdf
- El Hazin, C. (2004). "Amerikan Yüzsüzlüğü", *ABD Saldırganlığı: Irak ve Ötesi*, Cahide Sarı (yay. haz.), Ankara: Ütopya Yayınları.
- Grant, R. W. (2008). *Hypocrisy and Integrity: Machiavelli, Rousseau, and the Ethics of Politics*, Chicago: University of Chicago Press.
- Hoffman S., Huntington, S. P., May, E. R., Neustadt, R. N. ve Schelling T. (1981). "Vietnam Reappraised", *International Security*, 6(1), 3-26.
- King, R. (2011). *Machiavelli: İktidar Filozofu*, Volkan Atmaca (çev.), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Lang, W.P. (2006). "Drinking the Kool-Aid: Making the Case for War with Compromised Integrity and Intelligence", O'Huallachain, D. L. and Sharpe, J. F. (eds.), *Neo-Conned Again!: Hypocrisy, Lawlessness, and the Rape of Iraq* içinde, Norfolk: IHS Press, 249-276.
- Le Monde. (2003). Editorial: L'aveu américain, Tarih: 15.2.2019, https://www.lemonde.fr/vous/article/2003/05/29/editorial-l-aveu-americain_321963_3238.html
- Ledeen, M. A. (2003). *Liderlik ve Güç Kullanımında Machiavelli*, Türkân Arıkan ve Elif Gökteke (çev.), İstanbul: Literatür Yayınları.
- Machiavelli, N. (1998). *Hükümdar*, H. Kemal Karabulut (çev.), 5. Basım, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Machiavelli, N. (2008). *Siyaset Üzerine Konuşmalar*, Hakan Zengin (çev.), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Magnani, L. (2016). "Political Correctness and between Wise Stoicism and Violent Hypocrisy", *Philosophies*, 1(3), 261-274.
- McGovern, R. (2006). "Sham Dunk: Cooking Intelligence for the President", O'Huallachain, D. L. and Sharpe, J. F. (eds.), *Neo-Conned Again!: Hypocrisy, Lawlessness, and the Rape of Iraq* içinde, Norfolk: IHS Press, 277-308.
- Orwell, G. (2004). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, Nuran Akgören (çev.), 6. Basım, İstanbul: Can Yayınları.
- Primakov, Y. M. (2004). *11 Eylül ve Irak'a Müdahale Sonrası Dünya*, Fatma Arıkan ve Serdar Arıkan (çev.), İstanbul: Doğan Ofset.
- Raimondo, J. (2006). "A Real Hijacking: The Neoconservative Fifth Column and the War in Iraq", O'Huallachain, D. L. and Sharpe, J. F. (eds.), *Neo-Conned Again!: Hypocrisy, Lawlessness, and the Rape of Iraq* içinde, Norfolk: IHS Press, 111-126.
- Skinner, Q. (2002). *Düşüncenin Ustaları: Machiavelli*, Cemal Atıla (çev.), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Sniesgoski, S. J. (2006). "Neoconservatives, Israel, and 9/11: The Origins of the U.S. War on Iraq", O'Huallachain, D. L. and Sharpe, J. F. (eds.), *Neo-Conned Again!: Hypocrisy, Lawlessness, and the Rape of Iraq* içinde, Norfolk: IHS Press, 81-110.
- United Nations Security Council. (2002). Resolution 1441, Tarih: 1.2.2019, <http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/1441.pdf>